

Лупак Р. Л.,
д.е.н., проф., професор кафедри економіки,
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів

ІДЕНТИФІКАЦІЯ РЕАЛІЗОВАНИХ ТА ПОТЕНЦІЙНИХ ЗАГРОЗ СОЦІАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ¹

Соціальна безпека територіальних громад України суттєво погіршилася з початку повномасштабного воєнного вторгнення. Для місцевого самоврядування значним викликом стало вирішення багатьох нетипових соціальних проблем, що потребує впровадження нових прогресивних підходів. Зокрема, вагоме значення потрібно надати формуванню інформаційно-аналітичного базису для виявлення реалізованих та потенційних загроз соціальній безпеці. Звісно, перелік таких загроз може відрізнятися залежно від просторового розміщення громад, особливо стосовно близькості до бойових дій. Поряд з тим, запровадження системного та комплексного моніторингу загроз соціальній безпеці потребує якнайшвидшого впровадження, адже дає змогу вносити необхідні зміни та скоригувати регуляторну соціальну політику. Така практика відповідає орієнтирам соціальної конвергенції України та ЄС і сприяє інтеграції національного господарства в європейський економічний простір [1, с. 8-14].

Примітно, що Україна перебуває на етапі значних соціальних трансформацій, і ключовим завданням органів центральної та регіональної влади і місцевого самоврядування є мінімізація впливу реалізованих загроз та недопущення виникнення потенційних загроз, перелік яких наводиться в табл. 1. Так, значної уваги з боку органів місцевого самоврядування потребують демографічні та міграційні проблеми, які набули масштабного характеру в усіх регіонах України. Війна призвела до скорочення чисельності населення та зростання інтенсивності міграційних втрат, особливо серед молодого покоління. Водночас відсутність необхідних соціально-економічних можливостей, інфраструктурних умов, змін у розвитку бізнес-середовища лише посилюють міграційні настрої [2, с. 70-88].

Поряд з тим зростає бідність та соціальна незахищеність домогосподарств, особливо у довгостроковій перспективі, що актуалізує інтенсивність оновлення та переформатування регіональної соціальної політики. Акценти органів місцевого самоврядування повинні зосередитися на пришвидшенні адаптації економіки до глобальних та неоіндустріальних трансформацій, у межах яких пріоритет надається цифровізації, технологічній модернізації та ін.

У регіонах існує потреба в розробленні короткострокових планів та програм, які дозволять підготувати господарство територіальних громад до подальшого посилення нових викликів та шоків. Руйнування критичної та

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених за грантом Президента України «Імперативи та засоби забезпечення соціальної безпеки людини в умовах екзистенційних викликів України» із реєстраційним номером 2025.02/0043

соціальної інфраструктури посилює необхідність перегляду поточних інвестиційних проєктів, зміщуючи їх у напрямі збільшення капіталовкладень у розбудову важливих соціальних об'єктів.

Таблиця 1. Реалізовані та потенційні загрози соціальній безпеці територіальних громад України в умовах екзистенційних викликів

Реалізовані загрози	Потенційні загрози
- скорочення чисельності населення у громадах; - інтенсивні міграційні втрати населення; - зростання бідності та соціальної незахищеності домогосподарств; - руйнування критичної та соціальної інфраструктури громад; - дисбаланс та деформація локального ринку праці; - зниження рівня зайнятості населення територіальних громад; - обмеження доступу населення до базових соціальних послуг; - порушення соціальної стабільності та зростання вразливості місцевого населення; - втрата частини соціально-економічного потенціалу територій	- посилення демографічної кризи та прискорене старіння місцевого населення; - поглиблення соціальної нерівності між територіальними громадами; - втрата життєзабезпечувальної спроможності окремих територій; - загострення структурного безробіття та дефіциту кваліфікованих кадрів; - системне погіршення якості та доступності соціальних послуг; - ескалація соціальних конфліктів у громадах; - зниження інвестиційної привабливості та економічної стійкості місцевого бізнесу; - хронічне виснаження інституційної спроможності місцевого самоврядування

У довоєнний період високий знос освітньої, житлової, медичної та іншої інфраструктури в багатьох територіальних громадах створював значний тиск на соціальну безпеку та обмежував їхній соціально-економічний розвиток. Відповідно бюджетна політика в регіонах України потребує змін у бік посилення мотивації місцевого бізнесу до ініціювання та активної участі у розвитку соціальної інфраструктури.

Потрібно відмітити значні загрози соціальній безпеці територіальних громад на ринку праці, який у багатьох регіонах розбалансований та зазнав значних деформацій. Зниження рівня зайнятості, обмеження можливостей працевлаштування, скорочення вакансій та інші тенденції стали тригерами порушення соціальної стабільності і зростання соціальної вразливості місцевого населення [3, с. 3-20]. Поряд з тим погіршився доступ населення до базових соціальних послуг, через що неможливо забезпечити належний інтелектуальний розвиток, збереження та відновлення здоров'я, поширення культурних цінностей.

Спостерігається інтенсивна втрата соціально-економічного потенціалу територіальних громад України. В умовах екзистенційних викликів органам місцевого самоврядування необхідно перелаштуватися та зосередитися на наявному ресурсному потенціалі і підвищенні ефективності його використання.

Зокрема, прикордонні регіони України можуть сконцентруватися на модернізації логістично-транзитного потенціалу, реалізації відповідних інвестиційних проєктів та поглибленні їх інноваційно-технологічної спеціалізації.

Війна та значні глобальні геополітичні зрушення створюють нові потенційні загрози соціальній безпеці територіальних громад. Наша країна продовжує зазнавати міграційних втрат, що посилюються демографічною кризою та прискореним старінням населення. Чинні ініціативи уряду стосовно стимулювання народжуваності, розвитку медичної інфраструктури та інші соціальні пільги не призводять до необхідного ефекту.

Також у територіальних громадах активно посилюється соціальна нерівність, зокрема зростає частка бідного населення, яке не здатне підтримувати належний рівень інтелектуалізації, технологічної обізнаності, фахової трудової спеціалізації. Території поступово переходять у режим життєзабезпечення без явних ознак інноваційно-технологічного, інвестиційного, соціально-економічного та іншого розвитку. В умовах таких екзистенційних викликів громади посилюють залежність від зовнішніх бюджетних надходжень і стають дотаційними та нездатними забезпечувати виконання базових соціальних вимог.

Хронічного характеру набувають явища структурного безробіття, дефіциту кваліфікованих кадрів та інші дисбаланси на локальному ринку праці. Територіальні громади не спроможні подолати такі соціальні проблеми та продовження війни лише поглиблює потенційні загрози соціальній безпеці [4, с. 39-54]. Така ситуація стає тригером загострення соціальних конфліктів у громадах і демотивує місцеве населення до активнішого прояву ініціатив стосовно реформатування локального соціального та економічного середовища.

Особливо відчутним є вплив потенційних загроз соціальній безпеці територіальних громад на місцевий бізнес, який втрачає інвестиційну привабливість, економічну стабільність і стійкість, конкурентоспроможність. Таким чином формується хронічне виснаження інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, які в межах обмежених ресурсів не здатні стимулювати розвиток високотехнологічного бізнесу, створювати необхідні інфраструктурні умови для модернізації соціального середовища та ініціювати масштабні структурні зміни з метою підвищення соціальної безпеки територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Васильців Т. Г., Іляш О. І., Лупак Р. Л. Проблеми та засоби конвергенції соціальної безпеки в Україні та ЄС. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 8-14.
2. Lupak R., Mizyuk B., Zaychenko V., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T. Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. № 8(1). P. 70-88.
3. Mulska O. P., Vasylytsiv T. G., Lupak R. L., Baranyak I. Ye., Levytska O. O., Pykus I. O. Social Resilience and Vulnerability: a Novel Methodology for Identifying Bifurcation Points. *Science and innovation*. 2025. № 21(4). P. 3-20.

4. Vasylytsiv T., Levytska O., Mulska O., Lupak R., Bodnar I. Destabilization of Regional Labour Markets in Ukraine under Heightened Security Threats. *Studia Regionalne i Lokalne*. 2024. № 3(97). P. 39-54.

Мироненко М. А.,
канд. техн. наук, доцент,
професор кафедри міжнародної економіки,
управління і соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпровського металургійного інституту
Український державний університет науки і технологій,
м. Дніпро

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА БАЗІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ГОЛОВНИЙ ТРЕНД СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Від початку 2020-х років головний драйвером зростання світової економіки є масове залучення до організації будь-яких бізнес-процесів інформаційних технологій на базі штучного інтелекту.

Нижче наведемо декілька визначень дефініції «штучний інтелект» з огляду на праці вітчизняних вчених. Заячківська Г. наступним чином визначає суть ШІ – здатність системи правильно інтерпретувати зовнішні дані, навчатися [1]. Пчелянський Д. та Воїнова С. трактують поняття ШІ, як науковий напрям, в рамках якого ставляться і вирішуються задачі апаратного або програмного моделювання тих видів людської діяльності, які традиційно вважаються інтелектуальними [2]. Натомість Мар'єнко М. та Коваленко В. у свої статті зазначають, що ШІ являє собою інструментарій системи чи сервісу з використанням якого можна збирати та адаптувати дані користувача (або дані, що розміщені у відкритих репозиторіях), та на їх основі генерувати нові рішення чи висновки, відповідно до поданого запиту користувача [3].

Головною особливістю застосування ШІ в інформаційних технологіях є наявність великого масиву даних для опрацювання. Такими видами людської діяльності можуть бути різноманітні логістичні операції, коли виникає нагальна потреба опрацьовувати велику кількість кореспонденції. Ще один приклад – маркетингові дослідження, у яких необхідно надати рекомендації на основі обробки інформації з великої кількості чеків споживачів тієї чи іншої продукції.

Тепер зосередимо увагу на глобальних трендах. Створення системи ШІ-ринку перш за все вимагає фінансових інвестицій.

У проміжку 2013 - 2025 рр. останні зросли із 5,2 млрд. дол. США у 2013 р. до 344,2 млрд. дол. США у 2025 р. Причому на цьому ринкові спостерігався деякий спад у проміжку 2021 – 2024 рр., оскільки відбулось зниження інвестицій зі 145,4 млрд. дол. США у 2021 р. до 104,3 млрд. дол. США у 2023 р.

П'ятірка країн-лідерів за обсягом інвестицій у розвиток ШІ-ринку в світі за підсумками 2025 року виглядає наступним чином.

Перше місце – США із інвестиціями у 285,9 млрд. дол. США; друге – Китай з обсягом фінансування у 12,4 млрд. дол. США; третє – Велика Британія,